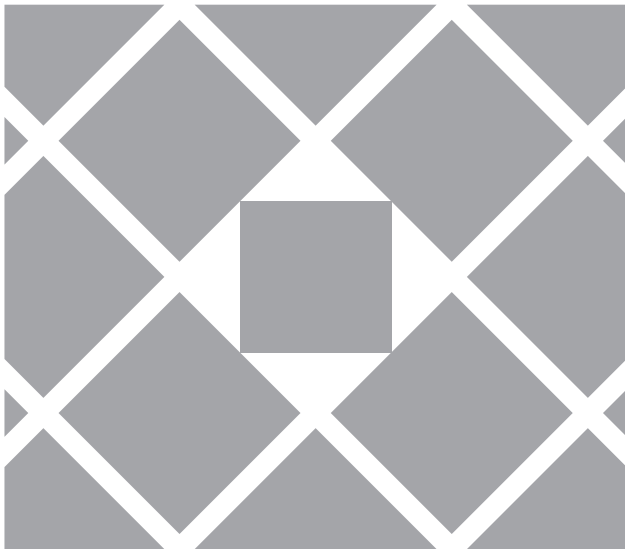

Simon P. Piroska

O Fiume o morte! (A nagy temetés)

1919 szeptemberében a kor neves olasz költő-drámaírója, Gabriele D'Annunzio piciny szabadcsapata élén elfoglalta a magyar kormányzó által már elhagyott, de hovatarozását tekintve még kérdéses egyetlen (volt) magyar kikötővárost, és rövid időre megteremtette a szabad Fiumét, vagy ahogy akkoriban néhányan iróniával emlegették, anektálta Fiume számára Olaszországot.

Előzmények

Mint ismeretes, a Fiume feletti uralmat az idők folyamán különböző hatalmak gyakorolták. A Magyar Koronához először 1776. február 14-én kapcsolták az addig az osztrákok fennhatósága alá tartozó várost. A lakosság boldogan fogadta a hírt. Ez az állapot 1809-ig tartott, amikor a kikötő az illír provinciák részévé vált. Másodszor 1822-ben lett Fiume Magyarország része. A városban ujjongtak, verssel köszöntötték a visszatérést. 1848. augusztus 31-én azonban Jellačić elfoglalta Fiumét, és kihirdették a horvát hatalmat. Harmadszor, s egyben utoljára pedig 1870-ben lett a Szent Korona része, akkor újra örömeüknek és megelégedettségüknek adtak hangot a fiumei polgárok. A magyarok uralma 1918 őszén ért véget.

Fiume életében – a magyarok jelenlétének köszönhetően – indult el az a fejlődés, amely nem hosszú idő alatt (a leglátványosabb gyarapodás a XIX. század utolsó három évtizedében zajlott) a kikötővárost a világra nyitott várossá, Európa egyik legnagyobb forgalmú kikötőjévé, Magyarország leggyorsabban urbanizálódó településévé tette.

Az idillinek tűnő összhang azonban a fiumeiek és Magyarország között már az 1890-es évek de-

rekán megbomlott. Európa legkevertebb népességű városában a folyamatosan növekvő sűrűdások háttérben számtalan ok állott (gazdasági gondok, politikai mozgalmak térnyerése, eltérő nemzeti érdekekből fakadó ütközések, társadalmi feszültségek, nyelvi, gondolkozásbeli különbségek stb.). Súlyosbította a helyzetet, hogy a magyarok minden eszközzel magyarrá akarták tenni a kikötővárost. A magyar nyelv használatát kívánták a hivatalokban, a mindennapi életben, hiszen, aki nyelvében magyar, előbb-utóbb lelkében és gondolkodásában is magyarrá válik – tartották. Mindezzel együtt a magyar törvények életbeléptetését és maradéktalan érvényesítését is el akarták érni. A fiumei olaszok azonban – hivatkozva a város autonómiájára és az olasz anyanyelvűek többségére, ebből adódóan Fiume olasz nyelvűségére – ezt elutasították, ragaszkodtak annak olasz jellegéhez, sőt azt hangsúlyozták is. (Megjegyzendő, a fiumeiek közül sokan eleve olasz alattvalók voltak.) Időközben a városban felnevelkedett, felnőtt egy nemzedék, amely egyre szorosabban kötődött Olaszországhoz: családjuk onnan származott, rokonaik éltek ott, sokan ott végezték felsőfokú tanulmányaikat, esetleg már odajártak elemi és középiskolába is. Figyelmük Olaszország felé fordult. Érezték, megtapasztalták az olasz kultúra pezsgését, elevenségét, ismerték az ország történetét, büszkék voltak olaszágukra. (Akik Magyarországon tanultak, általában magyarellenessé váltak!) Megismerkedtek az olasz irredentizmussal, s nyíltan vállalták is az azzal való azonosulást. A magyarok által az Adria gyöngyszemének tartott egyetlen magyar kikötőváros, Fiume jövőjét Olaszországban képzelték el.

A magyar kormányzat nem tulajdonított nekik jelentőséget, nem akarta észrevenni mozgalmukat, pedig 1905-ben egyesületet is létrehozta „Giovine Fiume” néven.¹ Tagjai rendszeresen Ravennába zárandokoltak Dante sírjához, ezzel is olaszságukat hangsúlyozták, s az idő múlásával egyre nyíltabban, bátrabban fogalmazták meg elképzeléseiket a fiumei olaszok jövőjéről. (Ehhez (szellemi és anyagi) támogatást is kaptak Olaszországtól.)

Az olasz érzelmű fiumei polgárok kiadták a jelszót: Fiume nevét Trento és Trieszt nevével együtt kell emlegetni, mert Fiume és környéke olasz terület. *„Kisszámú álmodozórol van csupán szó!”* – legyintettek a magyarországi politikusok, ha egy-egy aggályoskodó képviselő felszólalt a magyar parlamentben.² A magyarok évekig túrték az irredenták tevékenységét, nem akarták elveszíteni a fiumeiek „jóindulatát”. 1913-ra azonban már a magyar nemzeti szellemmel összeegyeztethetetlennek tartották működésüket, s feloszlatták a szervezetet. Ekkorra azonban már nagy szerephez jutottak a város vezetésében is.

A magyar értelmiségiek – a fiumeiek és a magyarországiak egyaránt – nagy barátai voltak az olasz kultúrának, közülük sokan szinte második hazájuknak tekintették Itáliát. A kulturális kormányzat is ügyelt arra, hogy Fiumében, a magyar állami iskolákba járó diákok, akik nagy része ugyancsak olasz anyanyelvű volt, ugyanolyan biztonsággal citáljanak Vergilius, Dante vagy éppen Carducci műveiből, mint Petőfi vagy Arany költeményeiből. Ahogy Nedjeljko Fabrio egyik hőse mondja a történelmi hűséget nem nélkülöző *Város az Adrián* c. műben: *„Akkor már értem, miért veszett el Ausztria.”*³

Az olasz kultúra minden területen, így például a színházon keresztül is egyre nagyobb teret hódított. A város olasz nyelvűségéből adódóan olasz színtársulatok telepedtek meg tartósan, vagy léptek fel alkalmanként, de a városvezetés kultúrpolitikája is ezt a tendenciát támogatta. A társulatok közvetve-közvetlenül az olasz lakosságban Olaszországhoz, az olasz nemzethez való kötődést erősítették, sőt, a fiumei olaszok a színházban úgy érezhették, Olaszországban vannak.

Azt, hogy az olasz társulatok a XX. század elején prioritást élveztek, bizonyítja az is, hogy a város elöljárósága ekkor már egyenesen megakadályozta magyar színtársulatok szereplését Fiumében. 1905-ben például egy magyar operatársulat akart fellépni a tengerparti városban, de elutasították, mondván, a városban csak olaszul beszélnek. Hogy mennyire felerősödött az idők folyamán az olasz irredenták szerepe a vezetésében, jelzi az is, hogy 1912-ben, amikor a horvát zeneművészet kiemelkedő alakja, a fiumei születésű Ivan Zajc zeneszerző 80. születésnapját ünnepelték, a város az ünnepség megrendezését átengedte Zágrábnak.⁴

Gabriele D’Annunziót a fiumeiek is jól ismerték, csodálták. *A Bilancia* (*La Bilancia* – a legolvasottabb helyi olasz nyelvű lap) gyakran közölt vele kapcsolatos tudósításokat.

Költészetéért rajongtak (s ez alól egyetlen fiumei nemzet gyermekei, így a magyarok sem voltak kivételek), az olasz fiatalok versei szavalásával fejezték ki a fennálló hatalommal szembeni tiltakozásukat, nemzeti elkötelezettségükről tettek tanúbizonyságot. Sőt, a rajongók meg is invitálták a költőt a kikötővárosba. D’Annunzio 1907

októberében tett látogatását Nedjelko Fabio is feldolgozta a már említett regényében, az újságok is tudósítottak a nagy eseményről.

Megérkezésének hírére az egész várost emelkedett hangulat kerítette hatalmába. Hódolatát kifejezendő meglátogatta őt szállodai szobájában gróf Nákó Sándor kormányzó. (Egy interjúban, amit a költő a *Giovine Fiume (La Giovine Fiume)* c. lapnak adott, ezt a látogatást tagadta.⁵) A város notabilitásai és a sajtó képviselői a Filarmonico-Drammatico székházában tisztelegtek nála, a polgárok egy csoportja a Hotel Európában bankettet szervezett tiszteletére, a nagyközönség pedig a színházban állva, tapsolva, „Viva D’Annunzio” kiáltásokkal köszöntötte Itália nagy költőjét.⁶

Látogatásának másnapján még fogadta a Circolo Letterario igazgatóját, Andrea Bellent, este már a Riva Stefánián, jeges bóróban, az Anconába induló hajó mellett néhány fiatalember búcsúztatta a költőt.

Akkor még senki nem gondol(hatot)t arra, hogy ez a kalandhajszoló művész tizenhárom év múlva visszatér, és kihirdeti Fiume Olaszországhoz csatolását.

D’Annunziót kortársai nevezték a „nyugtalanul bolyongó reneszánszvágy utolsó inkarnációjának”. Stílusát jellemezték vérbőnek, könnyednek, „aretinósnak”, patetikusnak. Vádolták, hogy Petrarca dicsőségére vágyik, hogy pompában túl akarja szárnyalni Lorenzo Medícit, hogy vezetője akar lenni a nemzet fanatizált kórusának. Tartották komédiásnak, hazudozónak. Meg akarta írni a híres kutyák életrajzát, tervezte kutyaszótár összeállítását. Támadták, hogy nincs saját arca, csak elképzelt hősök szerepét alakítja.⁷ Mondták az „izgalmak dilettánsának”.⁸

Gabriele D’Annunzio 1863. március 12-én született Pescarában, egy középpolgári családban. A család eredetileg Rapagnetta, az apját örökbefogadó nagybácsi után használták a D’Annunzio nevet.

Amikor 16 évesen első költeményeit publikálta, a pratói gimnázium diákja volt. Két évvel később, 1891-ben Rómába költözött, ahol hozzáláthatott „önmaga megteremtéséhez”. Nemsokára a legnagyobb szalonokba volt bejáratos, kiadókkal került kapcsolatba. D’Annunzio ügyesen tudta „eladni” magát, jól tudott kapcsolatot tartani a közönségével, vették, olvasták műveit. Zseniális tehetsége volt az önreklámra.

1893-ban megházasodott, egy viharos kapcsolat után feleségül vette Maria Hardouin di Gallese hercegnőt, de néhány esztendő múltán elváltak útjaik. (A házasságból három fiú született, a másodszületett Gabriellinónak hívták. A fiúból színész lett, de annak csapnivalóan rossz – állították kritikusan. Egyes vélemények szerint csakis apja hírneve miatt nem bukott meg. Az ifjú Gabriele a háború kitörésekor éppen Fiumében játszott, onnan hívták haza katonai szolgálatra.) A költő válása után Nápolyban majd tíz évig tartó kapcsolatban élt Maria Gravinával. (Ebből a kapcsolatból is három gyermeke született, két leány és egy fiú, akit szintén Gabrielének kereszteltek.)

Párbajok, perek, vadászatok, botrányok – D’Annunzio gondoskodott arról, hogy mindig beszéljenek róla. Közben újságírással foglalkozott, különböző lapoknál publikált.

1897-ben politikai pályára lépett, jobboldali képviselő lett az olasz parlamentben, majd három év után egy teátrális gesztussal a baloldalhoz csatlakozott.⁹

1898-tól 1909-ig Firenze közelében élt. Itt bontakozott ki szerelme a korszak nagy tragikája, Eleonore Duse iránt, s ebben a felfokozott légkörben született drámáinak többsége. Közben rendezett is, például színre állította Rómában a *Francesca da Rimini*-t.

1910-ben Franciaországba költözött, ahogy ő mondta, önkéntes száműzetésbe vonult. Párizsba ment, ahol kivételes ösztönrel alkalmazkodott az ottani légkörhöz. Egy újabb termékeny alkotói és botrányokkal teli korszaka vette kezdetét.

A háború kitörésével újabb arca tárult fel, hőst kovácsolt magából. 1915-ben visszatért Olaszországba. Részt vett háborús eseményekben, demonstrálva bátorságát, ugyanakkor teljes érzéketlenséget mutatott az emberek szenvedése iránt. Felettesei utasításait nem tartotta magára nézve kötelezőnek, alárendeltjei felett atyáskodott. Kezdeményezője volt számos katonai vállalkozásnak. Repülővel Bécs fölé szállt, ám bombák helyett röplapokat és fehér rózsákat szórt a városra. (Más adatok szerint a rózsákat Triesztre szórta, Bécsre meg a sajátkezével írt röplapokat.)¹⁰ Részt vett a buccari kalandban (Beffa di Buccari) is, azaz motorcsónakokkal észrevétlenül behajóztak az aknákkal teleszórt, tengeralattjárókkal, cirkálókkal lezárt buccari (bakari) öbölbe.¹¹ 1919 szeptemberében bevonult Fiumébe, a csak 1920 decemberében számolták fel uralmát.

A fiumei kaland után hazatért Olaszországba, a Garda-tó mellékén bérelt villát, oda vonult vissza. Háza egy élő ember mauzóleuma lett, amelyet bárki látogathatott.¹²

1924-ben, amikor Fiumét hosszú küzdelmek árán Olaszországhoz csatolták, Mussolini hercegi

rangra emelte a költőt. Saját kérelmére „Montenevoso hercege” lett. Montenevoso az új Olaszország északkeleti határának egyik legmagasabb hegycsúcsa volt. Ez a hegycsúcs szimbolizálta D’Annunzio vágyát: tekintsek őt a nemzet „ört álló költőjének”!¹³ 1938-ban hunyt el.

Életvitele miatt is mindig az újságok címlapján szerepelt. Fényűző életmódja következtében óriási adósságokat halmozott fel, hitelezői elől állandóan menekülnie kellett, a franciaországi önkéntes száműzetésének is ez volt az igazi oka. Ingóságait, ingatlanjait nem egyszer elárverezték, kivéve könyveit. A nők körülrajongták, felajánlkozta neki, szeretői híres, gazdag szép asszonyok voltak. Ellenfelei szerint az egyik a pénztárcája, másik a könyvügnöke volt. Botrányairól egész Európa beszélt. Azonban mindent a maga javára tudott fordítani, minden hír, pletyka a népszerűségét növelte.

Vágyott a dicsőségre, vágyott arra, hogy felnezenek rá. Vagy istenítették, vagy megvetették. Életemben legendává lett.

Fiume 1918 őszén

A háború utolsó hónapjai iszonyú szenvedést hoztak Fiumére is. Az olasz fronton zajló események közvetlenül éreztették hatásukat. Október végén – a katonai összeomlással – elcsigázott, uniformisos emberáradat özönlött át a városon gyalog, lóháton, kocsin fejvesztetten, vezető nélkül. Nem voltak már hadtestek, brigádok, ezredek, századok. Gyalogság, tüzérség, rohamcsapatok, honvédek megindító, zavaros összevisszaságban tolongtak a vasútállomás körül. A volt Monarchia

katonái már nem fegyvernem szerint csoportosultak, hanem messziről olvasható óriásbetűs táblák mutatták az utat: osztrákok, ukránok, magyarok, lengyelek, románok, jugoszlávok, csehszlovákok.¹⁴ Ausztria-Magyarországról már csak múlt időben lehetett beszélni.

Az összeomlással – vagy ahogy a fiumeiek mondták, a „nagy temetéssel” – egyidejűleg szomorú események sora játszódott le Fiumében. A magyar kormányzóság palotájának ormáról a piros-fehér zöld lobogó a sárba hullt, a lelkes tömeg – a letűnt hatalom iránti ellenséges hangulatát érzékeltetve – még meg is taposta. Az üresen maradt zászlórúdra az új délszláv állam zászlaját húzták fel. Az utolsó magyar kormányzó és kísérete a jugoszláv Nemzeti Tanács által biztosított különvonaton elhagyta a várost. Sokan álruhát öltöttek, úgy menekültek. A csöcselék fosztogatott, és megkezdődött a szünet nélküli, estétől reggelig, reggeltől estig tartó lövöldözés. Mindeközben a spanyolnátha kérlelhetetlenül dühöngött, ijesztő méreteket öltött. Sírások hiányában temetetlenül feküdtek a holtak. Kisgyermek maradtak magukra rokon, barát és támasz nélkül.¹⁵

És folyt a harc a város birtoklásáért. 1918 novemberének elején szerb katonák szállták meg a várost, az ellenőrzés meg a horvátok kezébe került. A lakosság hamarosan a tengert kémlelte, mintha onnan várták volna a megváltást. S az nemsoká meg is érkezett egy olasz hadihajó képében. Majd bevonultak az olasz katonák: tüzérek, gépfegyveres zászlóaljok, páncélozott autók és az „arditti” századok. Ezzel egy időben partra szálltak az olasz matrózok, akikhez csatlakoztak angol, francia és amerikai haditengerészek

és szárazföldi csapatok. A horvát ellenőrzést olasz váltotta fel, az Olasz Nemzeti Tanács vette át a hatalmat. De a város ettől még gazdátlan maradt.

A fiumei kaland

Az I. világháború végén Trentóval, Trieszttel teljes lett az olasz egység, az ország természetes határokat kapott. Olaszország Fiumére – bár az elvándorlás ellenére ott továbbra is az olaszok maradtak többségben, és a várost is egy ideig megszállva tartották az olasz csapatok – nem tartott igényt. D’Annunzio, mivel ezzel a döntéssel veszélyben látta az olaszok Adria-tengeri uralmát (no meg a fiumei kikötő az I. világháború előtt a nyolcadik legnagyobb forgalmat lebonyolító, korszerű kikötő volt Európában!), követelte Fiume megszállását. Az olasz kormány azonban tétovázott, majd kérte a város nemzetközi ellenőrzés alá vonását. Az olasz nacionalisták előtt ez az eljárás érthetetlen és elfogadhatatlan volt. A tömeg az utcára tódult. A költő Rómába sietett, a Capitoli-umról szónokolt a néphez. Nem lehetett megállítani, lelkesített, lázított. „*A város igazi neve nem is Fiume, hanem – Áldozat. ... Fiume ... a nagy latin lelkiismeret becsülete*” – hirdette.¹⁶ Tevékenységének meg is lett az eredménye. A köztudatba lassan beleivódott: el kell indulni Fiume felé.

D’Annunzio 1919. szeptember 12-én érkezett a nemzetközi ellenőrzés alatt álló Fiumébe. Bevonulásáról már az első pillanattól fogva – írja emlékirataiban Lénárd Sándor – több legenda keringett. Egy népi változat szerint a vállalkozás ötlete Milánóban született, egy Via San Pietro all’Orto-i intézményben, ahová az ifjú katonák azért jártak, hogy

Vénusz segítségét kéri Mars okozta sérelmükre, sebeikre. Mások szerint az eredetet Ronchi városában kell keresni, ahol D'Annunzio egy katonai gyűlésen vett részt. Ott vetette fel a fiumei kirándulás ötletét, hiszen Magyarország messze volt és már nem rendelkezett a város felett, melynek sorsáról a versailles-i békekonzferencia még nem mondott határozatot. A festői város végül is senkiföldje volt. Mikor D'Annunzio látta, hogy a „senkiföldje” szó megtetszett kalandos természetű barátainak, felugrott az asztalra és elkiáltotta magát: „Most én parancsolok!”. Ez elég volt ahhoz, hogy összegyűljön vagy kétszáz fiatalember. Azokban az időkben egy erélyes szó megváltoztatta a történelmet.¹⁷ Valóban, Ronchiból indult el az önkéntesek kicsiny csapata, 200 katona és 35 tiszt 32 autóval. Ez is, mint D'Annunzio minden cselekedete, jól megrendezett előadás volt.

A bevonulás hírére a város lakossága ott tolongott a városi népkert előtti téren. Amikor a költő megérkezett, a szó szoros értelmében babéreső hullott rá. A fiumeiek csókolták kezét, ruháját, karját, ki hol érte. A lelkesedés leírhatatlan volt, D'Annunzio híveinek száma napról-napra emelkedett. Akkor senki sem látta előre, hogy a marcia su Fiumével az értelem és az esztelenség hosszan tartó küzdelme veszi kezdetét.

D'Annunzio – a bevonuló olasz csapatok parancsnokaként – megérkezése után a magyar kormányzósági palotába hajtatott. Ez az alacsony növésű, kopasz, cingár ember oly otthonosan járt-kelt a palota termeiben, mintha oda született volna. Szeptember 20-án a városi tanács átadta a hatalmat D'Annunziónak, az „isteni vezérnek” (ahogy a fiumeiek nevezték), aki ez alkalommal

is megismételte kérését, csatolják a várost Olaszországhoz.

Fiume az öröm és a „nagy kaland” napjait élte. A költő is végre megtalálta igazi életformáját. Értette, hogyan kell buzdítani és lelkesíteni a tömeget. Mint a helyi politika főszereplője, D'Annunzio azt tette, amit egy politikusnak tennie kell: tevékeny volt, serényen munkálkodott a város jövőjéért. Ezzel egy időben azt is tette, amit egy költőnek kell: papírlapokat írt tele. Mesteri stílusú kiáltványokat intézett a néphez, s írta költeményeit. Színt és szellemet is adott seregének, mindenféle méretű és formájú zászló és trombita behozataláról gondoskodott. Majd szervezni kezdte a gyűléseket, ahol bebizonyíthatta a legjobb európai színpadokon kipróbált tehetségét. D'Annunzio is tisztában volt a színházi eszközök kínálta lehetőségekkel. (Gondoljunk csak a jezsuitákra, akik a drámai előadásokat a *propaganda fidei* fő eszközévé tették. Vagy a világi értelmiségiek közül hányan és hányan használták/használgák eszközként a színházat, a színpadot céljaik eléréséhez, eszmék hirdetéséhez!)

D'Annunzio volt a főszereplő és a rendező, sőt a díszlet- és jelmeztervező, az egész pamflet karmestere. A kormányzósági palotájának erkélyéről irányított mindent, ott olvasta fel minden reggel verseit, kiáltványait. Nagy szőnyegekkel vonatta be a balkont: ez volt az első díszlet. Lovassága – mind a hét lovas – a balkon alatt állt az erő és a hatalom jelképeként. Szemközt az erkéllyel sorakozott fel a rezesbanda. A zenészek hamar megtanulták a Parancsnok kedvenc dalát, mely ártalmatlan szavakkal kezdődött: „*Giovinezza, giovinezza - Primavera di bellezza*” – *Ifjúság, ifjú-*

ság - szépség tavasza. Nem volt éppen harci ének, inkább az ifjúság dicsőítésének tünt.

Ismerte a tömeg természetét, jól játszott vele. Mivel tehetsége volt a látványteremtéshez, kidolgozta azokat a rituálékat, formákat, mint például a pontosan megkoreografált gyűléseket; kialakította a dialógusokat, amelyek közte, a vezér és a tömeg között folyt.¹⁸

Van-e valaki, aki kételkedik az igazamban? – kérdezte D’Annunzio

Nem! Soha! – zúgta a hallgatóság.

Méltó vagyok-e a bizalmatokra, és arra, hogy vezesselek benneteket?

Igen! Igen! Igen – kiáltotta a tömeg.

Én is azt mondom, IGEN! – folytatta a költő.
– *Aki nincs velem, az ellenem van! Aki nincs velünk, az ellenünk van!*

Amikor beszélt, bal kezét a csípőjére tette, jobb kezével mintha vezényelt volna. Beszéde folyékony, szenvedélyes volt, hangja mélyről jött, erősen megérintette a hallgatóságot. Vele együtt álmodott és gerjedt haragra a tömeg. Egyik szavára felnevettek, másokra sírva fakadtak. Kezének bizonyos mozdulataira hívei, mint mágikus szavakat üvöltötték: „*Eia, eia, alalà*”. És amikor a beszéd végén karját felemelte, felhangzott a drámai „*Italia o morte!*” – „Itália vagy halál!” Értette, hogyan változtassa betanított kórusává az embereket. S amikor az öregúr visszavonult a balkonról, újból felharsantak a trombiták, és a nézőközönség (a tömeg), melynek létszáma folyamatosan nőtt, fáradhatatlanul zengte: „*Giovinezza, giovinezza!*”.

Naphosszat szóltak a katonazenekarok, naphosszat dalolt a város. Búgtak a hajókürtök, minden nap ünnep volt, és az ünnepet minden nap

szónoklattal magasztosították. A lelkesedés néha az egekig csapott.

1920. szeptember 8-án D’Annunzio kihirdette a város új alkotmányát, melyet a költő saját kezűleg írt, s a középkori városállamok archaikus hagyományait mentette át. Ez az alkotmány egyedülálló. Lényege a római jogból fakadt, de a modern korporációs szellemet is magába foglalta. A városban felségjoga volt minden polgárnak, szabad volt a szellem, a sajtó, a munka.

D’Annunzio állama korporációkra tagolódott, melyekben a különböző mesterségek, iparágak között helyet kapott a művészet is. Elrendelte új iskolák alapítását, és tervezte a népnek a művészetek szeretetére való oktatását. A Szépség és Harmónia lett Fiume új vallása. A testedzés és az ének társadalmi kötelességé vált. A zene az új államnak szinte vallásos intézménye lett, arra való hivatkozással, hogy az emberi lélek birodalma még nem kezdődött el, de hogy megközelítsék ezt a célt, igénybe kell venni a zenét. (A zenéről alkotmánya XXI. fejezete rendelkezett.) Futurista lapokat alapítottak, s néhány légionárius megalakította a „Jóga” mozgalmat. Szándékuk volt Szovjet-Oroszországba repülni, hogy felszólítsák „*a barbár hordákat Európa megszállására és a mechanikus civilizáció lerombolására, hogy a szellem ismét magasan szárnyalhasson*”.¹⁹

De vajon tényleg örült-e a nép a hirtelen jött szabadságnak, az ünnepáradatnak? Erre nehéz válaszolni. A leírásokból úgy tűnik, a város – legalábbis egy ideig – mámoros lelkesedésben úszott az ünneplő lobogók áradatában. Az irredenta értelmiségiek közül sokan keresték az együttműködést, igyekeztek pozíciókba jutni. Ám amikor a

város elszigetelődött, a gazdaság megtorpant, a lakosság helyzete kilátástalanná vált, éhezés ütötte fel a fejét, akkor D'Annunzio magára maradt.

D'Annunzio regnálása idején Fiumébe látogatott Benito Mussolini. Ez a látogatás a későbbi történelemben nagy jelentőségűvé vált, hiszen amikor Mussolini végleges formában létrehozta saját seregét, D'Annunzio fiumei légiójának szervezetéből merített. Fiumében ugyanis Róma szelleme uralkodott, a légionáriusok a régi római hadsereg katonáinak érezhették magukat. Fiumében született meg a felemelt karral való köszönés, a koponyával díszített fekete ing, derékszűj, rajta tör, azaz azok a szimbólumok és emblémák, színpadias elemek, melyek később a faszizmushoz kapcsolódtak. (Magyarországi életrajzírója, Tombor Tibor szerint D'Annunzio kéziratái végére szvasztikát rajzolt.)

A fiumei kaland a korszakot lezáró tragédiává szélesedett. Ágyúk dörgése mellett hagyta el kiéheztetett, megnyomorodott fiumei híveit, hogy visszavonuljon a Garda-tó mellékére, önként vállalt, csendes, de fényűző száműzetésébe. A szeretett haza számára is kínossá vált a kor politikai légkörében már felvállalhatatlan hozzáállás, szerepjátszás, s ennek a leghatékonyabb módon, katonai eszközökkel véget is vetettek. Visszaemlékezések szerint, Fiume égő romjai felett, akár Néro császár a lángokban álló Rómában, D'Annunzio saját költeményeit szavalta.²⁰

Fiumében mindenki veszített, de a legnagyobb vesztes Fiume városa volt, melyet – mint annyi települést térségünkben – kettéválasztott a párizsi békekonferencia. A várost átszelő kis folyó, a Rječina bal partján fekvő Sušak az új délszláv államalakulathoz, a jobb parton lévő Fiume pedig

Olaszországhoz került. S ami ez után következett, világosan megmutatta, hogy távolból nem lehet megoldani egy sosem látott, messzi város problémáját. Megindult a fiumei exodus, ezrek – magyarok, horvátok, osztrákok, szlovének – hagyták el otthonaikat, biztosnak tűnő egzisztenciák semmisültek meg. Az egykor virágzó város szomorú, nyomorúságos állapotba jutott.

Jegyzetek

- 1 Szervezőik sajátos elveket vallottak a jogegyenlőségről: „... *lágý latin szellemben nevelkedett lelkünkben nincs hely harag és irigység számára. Mindenkit tisztelünk, még ellenségeinket is, ha nem provokálnak bennünket, hogy kénytelenek legyünk haragra lobbanni...*” Nyilván akkor, ha valaki kétségbe merete vonni azt, hogy Fiume „olasz”. Az idézet forrása: Ungvári Rudolf: A borzalmak városa. Fried Ilona: Emlékek városa c. könyvéről írt recenzió. Élet és Irodalom. 2001. 46. évf. 5. szám. Megjegyzés: az egyesület újságot is adott ki Il Giovine Fiume néven, olasz nyelven, melyet munkatársai és olvasói is „hazafias nemzetiségi szellemű” lapnak tartottak.
- 2 Tombor Tibor: A vér és vas költője. Gabriele D’Annunzio élete. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. kiadása. Bp. 1943. 270.
- 3 Nedjelko Fabio: Város az Adrián. (Fordította: Csordás Gábor) Jelenkor Kiadó. Pécs, 1994. 278.
- 4 Nedjelko Fabio: Talijanska knjževnička danucijada. Rijeka. Svezak 2. Godina VIII. Rijeka, 2003. 32.
- 5 La Giovine Fiume. Una visita a Gabriele D’Annunzio. A cikket Doctor Garrulas jegyezte. 1907. október 28.
- 6 La Bilancia: Gabriele D’Annunzio – Visita. 1907. október 25.
- 7 Passuth László: Gabriele D’Annunzio 1864 -1938. Nyugat. 1938. 4. szám. Figyelő. <http://epa.oszk.hu>
- 8 Tiziana Biga: La donna e l’amore. http://www.ruffini.org/Progetti/Letteraturaitaliana/dan_amor.html
- 9 Valentino Sosella: Gabriele D’Annunzio. La vita. Pártváltását az élet felé fordulással magyarázta a költő. „Vado verso la vita.” <http://xoomer.alice.it//v.sosella/gdannunzio.htm>
- 10 Ő volt a kiötlője Bécs bombázásának, ez 1918. augusztus 9-én meg is történt.
- 11 Tombor: 244-245. Néhány falat és némi chianti elfogyasztása után még arra is maradt idő, hogy D’Annunzio egy rövid versben üzenjen az ellenségnek: „*Harmincan vagyunk itt egy sorsban. Harmincegyedik a halál. Ejá, Ejá, Alalà! Harmincan, három dióhéjban, három keskeny hajódeszkán! Májunk száraz, szívünk kemény, Bőrünk cserzett, fejünk edzett, Gépek készek, fegyver kézben, És a halál mindkét részen. Ejá! Quarneronak húsa! Alalà!*”
- 12 Passuth László: Gabriele D’Annunzio 1864 -1938. Nyugat. 1938. 4. szám. Figyelő. <http://epa.oszk.hu>
- 13 Tombor: 310-311. A magyar sajtó így kommentálta az eseményt: „Elérkezett D’Annunzio egy olyan állomáshoz, ahonnan talán neki sincs elég machbeti merész fantáziája tovább repülni.”
- 14 JU-5. Tanfelügyelőségi iratok. 607. cs. Igazgatói jelentés a torrettai áll. el. iskola 1918/1919. tanévi működéséről. Fiume, 1919. június 29-én. Agliceriu Remus igazgató
- 15 Uo.
- 16 Tombor: 260.
- 17 Lénárd Sándor: Apám. Lénárd Sándor olasz nyelvű kéziratából fordította Vajdovics Zsuzsa. III. Fiume. Lelőhely: Internet.
- 18 Culpo Silvia-Cacciatore Antonella: Decadentismo: D’Annunzio – Aspetti storici. L’impresa di Fiume. <http://www.itcbz.it/didattica/archivio/decadentismo/aspsto11.htm>
- 19 Ungvári Rudolf: A borzalmak városa. Fried Ilona: Emlékek városa c. könyvéről írt recenzió. Élet és Irodalom. 2001. 46. évf. 5. szám.
- 20 Dolinár Erzsébet rijekai levéltáros elmondása szerint Giacinto Lászy, a város történetének alapos ismerője többször felidézte e gyászos történetet.

Irodalomjegyzék

- Tombor Tibor (1943): A vér és vas költője. Gabriele D'Annunzio élete. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT. kiadása. Budapest.
- Lénárd Sándor: Apám. Lénárd Sándor olasz nyelvű kéziratából fordította Vajdovics Zsuzsa. VÁRhely, n. 1-2./2002. (Lelőhely: Internet)
- Moravček, Goran (2006): Rijeka. Između mita i povijesti. Adamić Kiadó, Rijeka.
- D'Annunzio, Gabriele (1908): La nave. Trevers kiadó, Milánó.
- D'Annunzio, Gabriele (1914): A tűz. (Ford.: Lyka Károly) Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R-T. kiadása, Budapest.
- Fabrio, Nedjeljko (1994): Város az Adrián. (Ford.: Csordás Gábor) Kiseurópa sorozat. Jelenkor Kiadó, Pécs.
- Fabrio, Nedjeljko (2003): Talijanska književnička danucijada. Rijeka. Svezak 2. Godina VIII., Rijeka.
- Johnson, Paul (1999): Értelmiségiek. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Toševa-Karpowicz, Ljubinka (2007): D'Annunzio u Rijeci. Mitovi, politika i uloga masonerije. Izdavački centar Rijeka. Biblioteka Dokumenti. Svezak 23., Rijeka.

Írások az Internetről:

Culpo Silvia-Cacciatore Antonella: Decadentismo: D'Annunzio – Aspetti storici. L'impresa di Fiume.
<http://www.itcbz.it/didattica/arhivio/decadentismo/aspsto11.htm>

T. Biga: La donna e l'amore.
<http://www.ruffini.org/Progetti/Letteraturaltaliana/dan.amor.html>

Valentino Sosella: Gabriele D'Annunzio.
<http://xoomer.alice.it//v.sosella/gdannunzio.htm>

Újságok, folyóiratok:

Nyugat (Internetről)

Elek Artúr: D'Annunzio drámái. I-VIII. Nyugat. 1908. 6.-7. szám. <http://epa.oszk.hu>

Elek Artúr: „Az olasz új írói nemzedék szelleme”: Mario Puccini tanulmánya. Nyugat. 1923. 22. szám. Figyelő. <http://www.epa.hu>

Ignotus: D'Annunzio. Nyugat. 1928. 6. szám. Irodalmi figyelő. <http://epa.oszk.hu>

Passuth László: Gabriele D'Annunzio. 1864-1938. Nyugat. 1938. 4. szám. Figyelő. <http://epa.oszk.hu>

Ungvári Rudolf: A borzalmak városa. Fried Ilona: Emlékek városa c. könyvéről írt recenziója. *Élet és Irodalom*. 2002. 46. évf. 5. szám.

La Bilancia számai (Rijekai Állami Levéltár)

La Giovine Fiume számai (Rijekai Állami Levéltár)